

Problém „pridanej hodnoty“ v literatúre pre deti a mládež 2003

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Po roku 2001, ktorý v literatúre pre deti a mládež signalizoval črtajúcu sa generačnú pluralitu autorskej základne, ukázal sa rok 2002 hlavne z hľadiska hodnôt pôvodnej tvorby ako „oddychový“. A tak sme v roku 2003 s očakávaním sledovali, či dôjde k posunu, aký Ján Uličiansky príhodne pomenoval „pridanou hodnotou“, a či sa tak stane v žánrovom spektre tvorby pre deti, v generačnej základni alebo v oblasti umeleckej hodnoty.

Hneď prvý pohľad do produkcie detských kníh v roku 2003 ukazuje pretrvávajúcu kvantitatívnu dominantnosť rozprávkového žánru. Jednu z jeho podôb tvoria *adaptácie folklórnych rozprávkových textov*. Nechýbajú v knižnej ponuke pre deti ani jeden rok a v tom minulom možno za tvorivý prínos pokladať *Veľkú knihu slovenských rozprávok* (Reader's Digest Výber, il. Peter Uchnár) *Lubomíra Feldeka*. Feldeko-ve adaptácie vybraných rozprávok P. Dobšinského i parafrázy povestových a baladických textov patria k typu kreatívneho a individualizovaného prístupu k folklóru. Zrejme nesledujú zámer otvoriť súčasnému čitateľovi cestu k starým folklórnym podaniam, ale sa usilujú o individuálne pretvorenie ľudovej tradície takým spôsobom, aby sa ukázali nové možnosti oživenia jej estetického a myšlienkového potenciálu. V tom smere má rozhodujúcu úlohu

rozprávač, ktorý tradičnú rozprávkovú obradnosť skĺbil so súčasným jazykom, mudrujúcu „feldekovskú“ dikciu s dikciou ľudového podania. Folklórnu tradíciu akceptuje Feldek s úctou, ale bez pietnej mýtizácie (čo dosvedčuje aj autorov sprievodný komentár, tvoriaci epilóg knihy), mnohokrát s jemnou nadľahčujúcou (nie však zľahčujúcou!) paródiou, ako to vidno napríklad vo veršovaných explicitoch viacerých rozprávok.

Aj v uplynulom roku bola však bohatá predovšetkým *produkcia autorských rozprávok*, umelecky značne rôznorodých. Najzaujímavejšími titulmi tohto žánru sú nové knihy J. Uličianskeho a J. Blažkovej. *Ján Uličiansky* sa v knihe *Podivuhodné príbehy siedmich morí* (Perfekt, il. L. Paľo) pohral s menami a osudmi známych moreplavcov, dobrodruhov i literárnych postáv. V cykle ôsmich rozprávkových grotesiek ponúkol čitateľovi vtipnú paródiu na slávne zámorské objavy i na fenomén moci. Prostredníctvom kalambúrnej podoby mien rozprávkových postáv (kráľovná Regína, moreplavec Kukuk, gróf Mentol Krištof, stroskotanec Robímsám, barón Prášok, dobrodruh Móric Leňovský, kapitán Chacha, cestovateľ Marko Kolo, korzár Čierna koža) dostáva sa do podtextu príbehov alúzia na osudy ich prototypov. Rozprávačsky bravúrne podanie príbehov tak nadobú-

da okrem dobrodružno-grotesknej de-
jovej roviny aj vertikálny významový
rozmer postavený na parodickej kon-
frontácii dvoch kontextov. Dôvtipnosť
príbehov teda zvlášť ocení čitateľ znalý
historických či literárnych súvislostí
okolo vybraných postáv a problémov.

Jaroslava Blažková sa novou pôvod-
nou rozprávkou *Minka a Pyžaminka*
(Aspekt, il. Andrej Augustín) vrátila
k detským čitateľom po dlhých desaťro-
čiach odmlky. Halucinačno-snový prí-
beh dievčatka Minky, ktoré v sprievode
kavky a pomocou sna prekročí hranicu
vedúcu do iného, podivuhodného sveta
a stretne tam svoje druhé „ja“, dievča-
tko Pyžaminku, niektorými motívmi
i stavebnými postupmi pripomína gro-
tesku carrollovského typu. Dve hrdinky
putujú po podobne bizarnom priestore,
strácajú svoju osobnostnú identitu, stre-
távajú sa s podivuhodnými postavami
a nonsensovými situáciami (napr. stôl
stojací na levích nohách, líšky vo
večerných róbach s lodičkami). Nevtie-
ravý humor a lyrická poetizácia (zmys-
lovo konkrétne farebné a zvukové pred-
stavy a metafory) rozprávkového tvaru
a jeho sémantická vrstevnatosť sú vý-
sledkom konfrontácie reálneho s fantas-
tickým, patriarchálneho s moderným,
napätia medzi štruktúrnym a hodnoto-
vým archetypom folklórnej rozprávky
a hodnotami súčasnosti. Je to navyše aj
estetická správa o integrite osobnosti,
osamelosti a priateľstve.

Profesionálnu úroveň majú ešte dve
rozprávkové diela z roka 2003: knihy A.
Verešpejovej a P. Štilichu. V poradí tre-
tia rozprávková kniha **Alžbety Vereš-
pejovej** *Maškrtné rozprávky pána Do-
bošíka a pani Krémešíkovej* (Mladé
letá, il. T. Čepek) potvrdzuje, že tvorba
tejto autorky má kvalitatívne vzostupnú

líniu. Aj teraz ponúkla triptych burlesk-
ných príbehov zjednotených rámcom
(priestor cukrárne, v ktorej gazdujú pán
Dobošík s pani Krémešíkovou, a úloha
vymyslieť rozprávky pre malú maškr-
tnú Sašu) a grotesknými postavičkami,
ktoré príbehy zaľudňujú. Hravá zábav-
nosť knižky poznamenala aj pripojené
slovníčky, vtipne objasňujúce deťom
sujetovo využité pojmy z divadelnej,
entomologickej, vesmírnej i kulinár-
skej oblasti. Pôsobivosť Verešpejovej
rozprávok je v situačných gagoch
a v komike jazykového typu. V tomto
smere najmä v druhej a tretej rozpráv-
ke disciplinovane udržala estetickú
mieru.

Debutantom v tvorbe pre deti a mlá-
dež je inak skúsený básnik **Peter Štili-
cha**. Rozprávka *Udatný rytier Roland
a poslední draci* (Ikar, il. O. Bajusová)
je v najzákladnejšom sujetovom pláne
dobrodružnou paródiou folklórnej hr-
dinskej rozprávky, ktorá vzniká kon-
frontáciou civilných reálií (samoobslu-
ha, spevácke koncerty) s tradičnými
rekvizitami hrdinskej rozprávky (draci,
rytier Roland). Pod dobrodružno-paro-
dickým príbehom s detektívnou záplet-
kou sú však ukryté aj narážky na sklon
mocných manipulovať s bezbrannými,
na praktiky konzumnej spoločnosti, zá-
bavného priemyslu i na to, aké dôležité
je zostať sebou samým.

Napokon nová rozprávková kniha
Jozefa Pavloviča *Macko Lacko* (Ikar,
il. V. Machaj) neprekvapuje ani motív-
mi, ani poetikou. V podstate napĺňa
schému zručne napísaného konvenčné-
ho zábavného zvieracieho príbehu s jed-
noduchým významovým plánom.

Väčšina ďalších rozprávkových príbe-
hov je už z umelecko-estetického hľa-
diska problematická jednoznačne. Týka

sa to animovaných rozprávkových príbehov **Antona Rákaya Rozprávky tatarské** (Knižné centrum, il. Ján Vrabc), nasmerovaných na formovanie vzťahu detí k prírode, v ktorých sa však nevyhol pomerne priamočiaremu moralizmu, aj rozprávok **Ladislava Fričovského Sťahovaví snehuliaci** (Produkčná dielňa AVE, il. Karolína Andreasová), ktorý takisto nedokázal potlačiť mentorský, paternalistický tón.

Iné rozprávkové príbehy boli poznamenané vyššou či nižšou mierou amaterizmu. Platí to aj o novej rozprávkovej knihe publicistu **Jozefa Kollára Ponpia a Piapon** (Regent, il. P. Stankovič), ktorá je v súlade s podtitulom *Bláznivá kniha o duchoch a dušíkoch* burleskou bez pevnejšej koncepcie založenou väčšinou na prvoplánovom humore. Po pomerne zdĺhavej expozícii nasleduje príbeh s tradičným protikla-

dom dobra a zla aktualizovaným pomocou módného paranormálneho prvku. Rozprávke chýba dramatismus, vtipnosť, pričom viaceré celkom originálne nápady zostali sujetovo a naračene nevypracované. **Miroslav Saniga** má podľa všetkého „nažité“ na biologické rozprávky-báje, jeho nová kniha **Rozprávky prababičky Prírody** (Ružomberok, Epos, il. autor) však svedčí o tom, že predbežne pre ne nedokázal nájsť adekvátny tvar. Neústrojná rozprávková antropomorfizácia pôsobí v rozprávaní o špecifických znakoch vtáčích druhov infantilizujúco a prekáža textom, ktoré mohli byť zaujímavé predovšetkým svojím vecným obsahom a možno aj príbuzenstvom so žánrom báje. Problémom publikácie **Viery Ryšavej Z ježkovej kapsičky** (Epos, il. Juraj Maxon) je konvenčnosť príbehov a nekonceptnosť, s akou sa bez viditeľ-

L. PALO / J. Uličiansky: Podivuhodné príbehy siedmich morí

nej zacielenosti striedajú poviedky o deťoch s animovanými rozprávkami. Kniha **Lýdie Kráľovičovej** *Prekrásne rozprávky o ľudských citoch* (Ružomberok, Tlačiareň Ján Šindléry – TESFO, il. autorka) je zasa súborom poetizujúcich, miestami ornamentalizujúcich rozprávkových príbehov postavených na kontaminácii žánru prvkami poviedky a mýtu, s podtextovým duchovným rozmerom a s viac či menej moralizujúcim aspektom.

Takýto aspekt je celkom explicitne prítomný v rozprávkovom príbehu **Martina Hunčára** *Ako Janko Oriášok porazil draka* (Slovo života international Bratislava, il. Soňa Szoková). Rozprávkový pôdorys a rekvizity slúžia jednoznačne, v súlade s podtitulom *Kresťanská rozprávka*, na šírenie kresťanskej mravouky. Príbeh sám má vyslovene amatérske parametre.

V značnej miere to platí aj o knihe **Olega Šuka** *O Červenej Čiapočke, ktorá tancovala s vlkami* (Košice, samizdat, il. Zuzka Šuková). Sujeť sa dotýka fenoménu detského strachu a nízkej miery porozumenia dospelých voči detskej úzkosti vyvolanej desivými snami a predstavami, ktoré u nich neraz mimovoľne, nevedomene navodia práve dospelí. Ide teda o nosný problém, jeho literárne spracovanie je však začiatočnícke, čomu neodpomohlo ani to, že text vo svojej dikcii a v princípe nazerania na detstvo prezrádza školenie na Malom princovi.

Popri rozprávkach sa v pôvodnej tvorbe roku 2003 objavilo viacero príbehov zo života detí. Cyklus poviedok **Boženy Lenčovej** *Miško a jeho kamaráti* (Matica slovenská, il. P. Uchnár) ponúka štandardný diapazón motívov. Zážitky predškôlaka Miška na sídlisku, v rodine,

škôlke, prvé kamarátstva i prvé sklamania sú situované do tradičného časového rámca od jari do Vianoc a uzavreté konvenčnou pointou: správou o budúcom súrodencovi. Ale i bežná realita podaná kultivovane a s porozumením voči detskej duši má pre malých čitateľov sebaupevňovací význam. Nie vždy sa však v takomto prípade autori dokážu vyhnúť nebezpečenstvu deskriptívnej bezproblémovosti života a lacnej idyle, ako to možno vidieť napr. v poviedkach **Milana Chovana** *Terezkin košíček* (Epos, il. Aneta Mišovie).

Väčšina príbehov zo života detí v minuloročnej produkcii aspoň marginálne využíva ako súčasť sujetovej štruktúry fantazijný princíp. Tak je to v próze **Blaženy Mikšíkovej** *Smieško z I. A* (Mladé letá, il. Danica Pauličková), ktorú možno vo vývine autorky vnímať ako kvalitatívny posun. Ak totiž fantastika Mikšíkovej doteraz slúžila len na vytvorenie rozprávačsky síce zručných, ale sujetovo celkom konvenčných animovaných zvieracích rozprávok, v tomto prípade ju funkčne zužitkovala na modelovanie znakovosti textu: imaginárnu postavičku Smieška využila ako personifikáciu prváčkových pocitov v škole a postavila na tom vtípné, nenáročné čítanie.

Na rozhraní poviedky a rozprávky sa pohybujú aj prózy **Margity Ivaničkovej** *Pyžamkáči* (Mladé letá, il. Dáša Hložeková). Knižné vydanie pôvodne rozhlasových večerníčkových rozprávok obnažilo ich skôr poviedkovú než rozprávkovú žánrovú podstatu. Zaiste k tomu prispela aj skutočnosť, že postavičky z detského pyžamka oživené detskou fantáziou zostávajú len okrajovo prítomnou imagináciou, ktorá prostredníctvom rodičov (čoby médií) pomáha deťom vyriešiť malé záhady. Aj v tom-

to prípade vládne medzi deťmi (ktoré občas pôsobia naivnejšie, než im na ich vek azda prislúcha) a dospelými harmónia.

Zábavnosť spojená s rudimentárnymi hodnotami rodinných vzťahov charakterizuje tvorbu *Gabriely Futovej* a objavuje sa aj v jej dvoch nových prózach *Nezblázni sa, mamička!* a *Keby som bola bosorka* (Mladé letá, il. P. Cpin a M. Šútovec). Pre čitateľsky príťažlivé prózy tejto autorky je charakteristické trpezlivé a ústretové partnerstvo dospelých vo vzťahu k deťom a rodinné trampoty súrodencov, resp. rozmazaného dieťaťa. V rámci sujetového stereotypu, ktorý si autorka vytvorila, ide buď o sujetové tajomstvo (zatajenie skutočnosti, že podivuhodné udalosti odohrávajúce sa okolo hrdinky sú zinscenované jej rodinou), alebo o moment falošného výkladu (v próze *Nezblázni sa, mamička!* výklad kontextu, v akom zaznie pojem útulok). Na takom základe vie vypracovať vtipný príbeh naplnený akčnými motívami a vierohodne vybudovanými charaktermi a vzťahmi. Cez úsmevnú napínanosť deja presvitá autentická, nesentimentálna rodinná spolupatričnosť.

Marginálna fantastika s paranormálnym, magickým príznakom figuruje v debute *Kataríny Petkaničovej Hody s upírom* (Ikar, il. Miloš Kopták). Dotyk s telom salamandry škvrnitej v tomto príbehu spôsobí, že hrdina z bratislavskej Dúbravky získa schopnosť vidieť bolesť a ťaživé problémy antropomorfizovane, v podobe rôznofarebných upírov. Použité banálne i originálne nápady sa „rozpustili“ vo verbálnej deskripcii (neadekvátny rozsah má napr. popisovanie triviálnych životných situácií), ku ktorej patrí aj nadmiera

zdrobnenín (vatička, prštek, nechtík), ktoré vo vzťahu k hlavnému hrdinovi (deväť-desať rokov) pôsobia neprimerane maznavo. Zriedkavejšie sa v produkcii detských príbehov objavujú prózy pre stredný vek. Do tejto kategórie patrí debut *Dagmar Pokornej Lienky z piatej B* (Q111, il. M. Matlovičová). Príbeh o troch piatačkach, ktoré spolu s učiteľkou hudobnej výchovy nacvičujú súťažnú pieseň na festival a popri tom sa vyrovnávajú s prvými príznakmi dospievania, má spád, hoci viaceré situácie pôsobia vykonštruovane, resp. sú sujetovo nedotiahnuté. Vo svojej podstate je to próza významovo lineárna, jednoplánová, psychologicky skôr plytšia než plastická. Približne v rovnakom veku ako hrdinky prózy D. Pokornej sú i hrdinovia v amatérsky pôsobiacom príbehu *Pavla Fábryho Chlapčenský revír* (Epos, il. Ján Kelemen). Začína sa ako prázdninový príbeh, pokračuje ako návod na ochranu prírody.

V kontexte príbehov pre mladšie deti sa v minulom roku objavili aj spomienkové prózy. Próza *Jaroslavy Blažkovej Traja nebojsovia a duch Miguel* (Q111, il. B. Votavová) je rozprávaním o detstve Blažkovej otca a jeho dvoch bratov prežitom v mestečku Rakúsko-Uhorskej monarchie a podanom tak, ako si ho v podobe otcovských rozprávání uchovala autorkina citová pamäť. Niekedy humorné, inokedy dojímavé príbehy dýchajú láskavosťou, nostalgiou a nehou, aká sprevádza spomienky na najbližších, a zároveň vydávajú svedectvo o mravnej a ľudskej statočnosti. Podobne ako kedysi Rozprávky starej matere M. Jančovej, aj v tomto prípade autentické citové väzby vyjadrujú nielen epizódky o huncútstvach

troch súrodencov a ich dôsledkoch, ale aj situácia, v akej sa k autorke dostali a v akej ich ona posúva ďalej. Spomienkové podložie má aj kniha **Jána Fábryho** *Nezbedníček* (Mladé letá, il. V. Kardelisová). Fábryho rozprávania sa v podstate dotýka hlavne objavovania prvých vecí v živote, v tom zmysle je typologicky z rodu takých próz, aké predstavuje Chlapčekovo leto M. Rázusovej-Martákovkej. Spomienkovosť je prítomná prostredníctvom priameho rozprávača, ktorý neskrýva totožnosť ja-rozprávajúceho a ja-prežívajúceho.

Oživenie (aspoň kvantitatívne), ktoré možno pobaďať v príbehoch zo života detí, je tentoraz badateľné aj v próze *pre dospievajúcich*, ktorá nezaznamenala výraznejší rozmach v podstate od prelomu 80. a 90. rokov, hoci z času na čas sa dielo tohto typu objavilo. Malý obrat k lepšiemu sa v minulom roku ukazuje predovšetkým zásluhou próz P. Glocka a J. Šimulčíkovej. Próza **Petra Glocka** *Tri vety pre ospedalské siroty* (*Tanec v okovách* – vydalo vydavateľstvo Cornea) má základ v rovnomennej rozhlasovej hre. Stváriňuje problém násilia v rodine v prepojenosti s problémom alkoholizmu a nezamestnanosti. Glockova novela, koncipovaná do troch častí, je hĺbkovou sondou do traumy psychicky i fyzicky týraného dospievajúceho dieťaťa, vyjavuje jeho bezmocnosť a bezradnosť a upozorňuje na šikmú plochu, do akej môže takáto situácia vyústiť. Glocko využil skúsenosti z novelisticky konštruovaných próz svojej dávnejšej diológie: časovú kontrakciu príbehu – konflikt sa dramaticky vyostří a vyrieši v priebehu niekoľkých dní, súvzťažnosť viacerých časových a dejových pásem, postavu chápaného starého otca ako harmonizujúci prvok,

ktorý uvoľňuje vypätú tenziu. Vyššiu mieru presvedčivosti a zážitkovej intenzity však ponúka rozhlasová hra.

Na závažné sociálne problémy súčasnosti reaguje aj dievčenský román **Jany Šimulčíkovej** *Nebud' labuť* (*Úlet k protinožcom* – Knižné centrum Žilina). Je pokračovaním príbehu dievčaťa Beáty (Bébé) z prózy *Na hojdačke*. Protagonistka po neúspešných prijímačkách na vysokú školu odíde so svojou láskou Paľom za „operku“ do Austrálie. Cez tento motív sa román stáva vlastne prvým (a celkom iste nie neúspešným) pokusom stváriť novodobý psychosociálny fenomén. Psychologicky je táto próza vypracovanejšia než predchádzajúca, autorka prítlmila sklony k vymelkovanej exkluzivite, dokázala vierohodnejšie rekonštruovať vnútorný svet dievčaťa, ktoré sa musí vyrovnávať so situáciou cudzinky ekonomicky závislej od chleboďarcov i s poznaním, že cesta späť z drogovej závislosti môže byť nemožná. V porovnaní s prvým románom jemnejšie precizovala jazyko-štylistický plán prózy, a tak sa jej podarilo „utrafit“ autentický spôsob komunikácie mladých.

Dobry dojem zanechá v čitateľovi aj nová kniha **Jely Mlčochovej** *Stratený egyptský poklad* (Senica, Arkus). Pozoruhodná je jednak už zvoleným žánrom: dievčenská detektívka predstavuje v našej literatúre zriedkavosť, u autorky však podľa všetkého pôjde o programové zameranie. Vcelku úspešne sa totiž o uvedený žáner pokúsila už v próze *Adrianin prvý prípad* (vtedy sme jej vyčítali predovšetkým nekorektnosť spojenú s faktom, že išlo v podstate o nepriznanú prepracovanú verziu jej prvej knihy tohto typu *Hľadajte muža v maske*). Mlčochová má schopnosť modelovať

vať záhadu, vybudovať okolo nej napínavý dej a predovšetkým formovať podarené, originálne a primeranou mierou humornej nadsádzky ozvláštnené postavy (rodina, svojrázna stará mama, archi-vár i kriminalista). Vznikol tak príjemný prázdninový príbeh, ktorý má šancu spontánne zaujať dospievajúce čitateľky.

Prózu pre dospievajúcich rozšírila o historicko-dobrodružný žáner **Zuzana Zemaníková**. V príbehu *Lulukaj* s podtitulom *Dobrodružný román z našich dejín* (Matica slovenská, il. D. Moravčíková) sa sústredila na postavu kupca Sama a na obdobie predchádzajúce založeniu jeho ríše, poznamenané zápasmi s Avarmi a bojom s Franskou ríšou. Sujetové napätie je vybudované na protiklade pozitívneho (postavy Slovanov) a negatívneho (postavy Avarov) rozloženého podľa ideového kľúča. Drsnú dobu, exotiku dávnych vekov, divéj prírody a divých hord evokovala miestami naturalisticky, detskému čitateľovi ju priblížila prostredníctvom postavy slovanského chlapca a jeho uhla pohľadu. Starším deťom je určená aj próza **Mariána T. Behúňa** *Prázdniny na Dubovej samote* (Vydavateľstvo Dobrá voda, il. Pavel Čisárik). Prázdninový príbeh, tematicky sa dotýkajúci problému prenasledovania občanov pre ich náboženské presvedčenie počas totality však trpí deskriptívnosťou a v istom zmysle ho možno pokladať za tematicky aktualizovanú modifikáciu ideologického modelu prózy (pravda, v opačnom svetónázorovom garde), akú predstavujú ideologizujúce schematické príbehy z prvej polovice 50. rokov. Rozprávačskou rozvláčnosťou a ťažkopádnosťou trpí aj debut **Miroslava Bórika** *Čakanie na budúcnosť* (Agentúra K-Kristína Rybárová, il. Silvia Kassayová) – ten-

DUŠAN POLAKOVIČ /
Peter Nagy: Bobi a kamoši

toraz ide o amatérsky pokus v žánri vedeckej fantastiky.

V produkcii kníh pre deti a mládež sa každoročne objavujú publikácie, ktorých prioritným zámerom je príťažlivým spôsobom šíriť a sprostredkovať poznanie. Jedna línia takejto *náučnej literatúry* používa na tento účel beletrizujúci princíp, predovšetkým naračné a sujetové postupy rozprávky, zriedkavejšie poviedky o deťoch. Tento typ produkcie, dosť ľahko podliehajúci lacnej a nefunkčnej beletrizácii, predstavuje v minuloročnej produkcii próza **Evy Hajdu** *Zázračná krajina húb alebo Rozprávkový atlas húb pre deti* (Vendryně, Region Beskydy, il. Marie Siegelstein). Kniha je adjustačne výpravná, ale konvenčné rozprávkové postupy a náučnosť si navzájom preháňajú. Text napokon nie je ani rozprávkou, ani atlasom húb.

Hoci v ostatných rokoch patrila *povesť* medzi bohato zastúpené žánre, pre rok 2003 to tak celkom neplatí. Okrem reedície knihy Klimenta Ondrejku vydané ešte r. 1972 *Rozprávanie spod Salatína* (LAPRINT, il. Daniel

Teplický) a Márie Ďuričkovej Bratislavské povesti (r. 1996 s názvom Dunajské povesti) vyšli dve pôvodné knihy tohto žánru. Kniha **Antona Habovštiaka Slovenské povesti II.** (Matica slovenská, il. Peter Matis) je súborom profesionálne podaných historických i miestnych povestí s látkovou väzbou na celé Slovensko. Literárne spracovanie jednotlivých látok je doplnené doslovom autora, slovníčkom vysvetľujúcim málo známe krajo- vý výrazy alebo archaizmy a poznámkami, a vysvetlivkami, ktoré ozrejmujú historické pozadie lokality, doby alebo osobnosti, na ktorú sa konkrétne povesti vzťahujú. Habovštiakova kniha je dôstojným príspevkom do „ľudového dejepisu“ Slovenska, za aký možno projekt Matice slovenskej, povestovú mapu Slovenska, považovať.

Ako autorka povestí **Turkova stupaj** s podtitulom **Povesti zo žilinského kraja** (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, il. Miroslav Strnadel) sa vcelku úspešne prezentovala aj poetka a prozaička **Zuzana Kuglerová**. Platí to predovšetkým o povestiach prvého a druhého cyklu knihy (Povesti o bohoch a praotcoch a Povesti o Tatároch a Turkoch). Kuglerová dokáže vybudovať dramatický dej a vie sa vyvarovať sujetového stereotypu.

Kdesi na pomedzí povestovej tvorby a úžitkovej literatúry sa nachádzajú encyklopedicky usporiadané publikácie o paranormálnych javoch. V r. 2003 sa k nim zaradila kniha **Ivana Szabóa Slovenské strašidlá od „A“ po „Ž“** (Vydavateľstvo Štúdio humoru a satiry, il. Milan Stano). V podstate však ide o dosť náhodne koncipovaný a torzovitý pendant ku knihe Miloša Jesenského **Krajina zázrakov** (1998). Literárna podoba textov nespĺňa podtitul *Legény, poves-*

ti, príbehy: sú to totiž len holé sujetové kostry poverových látok, nie literárne vypracovanejšie príbehy.

Poézia pre deti je zastúpená najmä autormi strednej a staršej generácie. V tomto kontexte si spoľahlivú profesionálnu úroveň už desaťročia udržiava **Jozef Pavlovič**. Jeho **Riekankovo** (Matica slovenská, il. Daniela Krajčová) ponúka najmenším deťom jazykovo vtipné, rytmicky úderné veršovanky usporiadané do cyklov podľa štyroch ročných období.

Riekankový pôdorys majú aj verše v novej knihe **Františka Rojčeka Keď sa lieta na veľrybe** (PRIMA ART – NONA, il. M. Matlovičová). V súlade s titulom majú jeho básne blízko k nonsensu, sú poväčšine podložené intelektuálnym humorom a niektoré sa prechyľujú k naratívne- mu typu poézie. Vtipné metafory, funkčná hravosť s jazykom, nonsense a nápadité pointovanie radí Rojčekovu zbierku medzi to najlepšie, čo v posledných rokoch pre deti v oblasti poézie vyšlo.

Po dlhšom odmlčaní sa novou knihou ohlásila aj **Dagmar Wagnerová**. Jej **Básničkova babka** (Mladé letá, il. S. Mydlo) je tematicky pestrá séria básničiek riekankového rytmu, usilujúca sa o ozvláštnený pohľad na dôverne známe veci, momenty a javy a svedčiaca o životaschopnosti hravej imaginácie v tvorbe pre malých čitateľov. Novým menom v poézii pre deti je **Gabriela Dittelová**. Básnická knižka **Letí, letí, všetko letí** (Junior, il. Petra Némethová) má však pečať konvenčnosti v tematike a znaky amaterizmu v úrovni veršovej techniky.

Poézia pre dospelých – ak by sme mali na mysli autentický intencionálny

básnický text – v podstate už celé roky nejestvuje. Aj minulého roku ju nahrádzali texty populárnej piesne a špecifické výbery z poézie pre dospelých. Pop-texty tentoraz zastupuje výber Zuzany Krížikovej z piesňových textov 1969–2003 **Zora Laurinca** *Pesničky na čítanie* (Perfekt). Potrebu poézie u mladých môže však azda saturovať i zbierka lúboštnej lyriky **Jána Štrassera** *Stala sa nám láska* (Ikar), resp. výber z lúboštnej poézie **Miroslava Válka** *Jesenná láska* (Slovenský spisovateľ).

Básnický jazyk je však uplatnený aj v slovensko-nemeckom „bilderbuche“ **Jany Bodnárovej** *Čo som videla pri jazere – Was ich am See gesehen bekam* (BAUM, il. Juraj Bartusz). Na filiácie lyriky upozorňuje podtitul: *Básničky, ktorým sa nechcelo rýmovať*. Lyrické miniatúry, inšpirované pobytom autorky pri Starnberskom jazere, napísané na prírodný motív (neskorej jesene a nastupujúcej zimy), vyjadrujú náladu okamihu, a tým pripomínajú stavebný princíp haiku. Tematicky má k poézii veľmi blízko aj kniha **Štefana Moravčíka** a **Danuše Dragulovej-Faktorovej** (*Kalam*) *búrske oriešky. Princíp hry v tvorbe pre deti* (Matica slovenská, il. M. Kellenberger). V tomto prípade ide však o antológiu, ktorá mladým čitateľom odkrýva tajomstvá a finesy jazykovej hry v poézii, prevedie ich vybranými literárnoteoretickými pojmami, upozorní na básnikov-majstrov slovotvorby v slovenskej i svetovej literatúre, zasväťí do ťažkostí a radostí literárnej tvorby.

Špecifický typ publikácií každoročne predstavujú aj cykly hlavolamov, hádaniek, jazykolamov. Keďže deti mladšieho školského veku hádanky milujú, nestratí sa medzi nimi ani najnovší vý-

ber tohto typu, knižka **Márie Ďuričkovej** a **Márie Števkovej** *Ahoj, hádanka! Veľká kniha hádaniek, rapotaniek, prekárаниеk, hier a vyčítaniek*. (Il. M. Cipár. Bratislava, Buvik 2003).

Posledné poznámky sa dotknú fenoménu *kreatívne písanie detí*. Tento typ tvorby sa v posledných rokoch prezentuje najmä v podobe zborníkov prác z regionálnych súťaží, ojedinele aj ako súčasť edičného plánu profesionálnych vydavateľstiev. Takto r. 2003 vyšla *Knižka pre radosť. Humor zo školy* (Mladé letá, edit. Magda Baloghová). Hrubej komercii, ako ju reprezentuje publikácia Sisy Záhadnej (Víta Krnáčová) *Fľakové bláznivé dobrodružstvá* (Martin, VEM 2003, il. Viliam Mruškovič), pozornosť na tomto mieste nebudeme venovať.

Na pozadí bilančného pohľadu telegraficky sumujme avizovaný problém „pridanej hodnoty“: Žánrové spektrum tvorby je v porovnaní s ostatnými rokmi bohatšie o príbehy zo života detí a mládeže, pričom táto oblasť tvorby autentickejšie (hoci ojedinele) začína reagovať na aktuálne sociálne problémy dnešnej mládeže. Z generačného hľadiska je spoľahlivá hlavne stredná a staršia generácia autorov – debutanti sú poväčšine „starorodičovského“ razenia a tí hodnoty tvorby skôr devalvujú ako rozvíjajú. Z esteticko-umeleckého hľadiska možno v roku 2003 „pridanú hodnotu“ hľadať v knihách pre deti a mládež len opatrne a ojedinele (Uličiansky, Blažková, Futová, Glocko, Šimulčíková, Mlčochová, Rojček). A tak situácia slovenskej detskej literatúry zostáva naďalej rozpačitá, hoci nie beznádejná.